

Zaposlenost i obilježja zaposlenosti tijekom aktualne krize u Hrvatskoj

Vukšić, Goran

Source / Izvornik: **Newsletter : povremeno glasilo Instituta za javne financije, 2014, 16, 1 - 9**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.3326/nlh.2014.86>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:242:363266>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Institute of Public Finance Repository](#)

Zaposlenost i obilježja zaposlenosti tijekom aktualne krize u Hrvatskoj

GORAN VUKŠIĆ, Institut za javne financije

Aktualna gospodarska kriza stvorila je pritisak na brojna privatna poduzeća, ali i na ona u državnom vlasništvu te na druge subjekte javnoga sektora, da smanje troškove. Mnoga su smanjila broj zaposlenih i/ili plaće zaposlenika. Uz ove negativne učinke, došlo je i do promjena drugih obilježja zaposlenosti. Ovaj Newsletter prikazuje glavna obilježja i kretanja zaposlenosti tijekom aktualne krize te navodi i najvažnije zaključke analize koju je proveo Institut za javne financije, uz potporu Zaklade Friedrich Ebert.

ZAPOSLENOST I PLAĆE – AGREGATNI TRENDVI

U prvom dijelu teksta prikazani su agregatni trendovi zaposlenosti i realnih bruto plaća u razdoblju između 2000. i 2012. Razdoblje između 2000. i 2008. definirano je kao razdoblje prije krize, dok se period nakon 2008. smatra krizom. To odgovara kretanju realnih stopa rasta BDP-a koje su bile pozitivne između 2000. i 2008. i negativne nakon toga razdoblja (tj. stopa je 2011. bila jednaka nuli).¹ Kao što je prikazano u tablici 1, tijekom čitava promatrana razdoblja, hrvatsko je gospodarstvo bilježilo niske stope zaposlenosti i visoke stope nezaposlenosti. Stopa zaposlenosti prvo je smanjena 2001., te potom još tijekom 2003. i 2005. Rasla je ostalih godina prije krize, dostigavši vrhunac 2008., nakon čega je u konstantnom padu. Stopa nezaposlenosti kontinuirano je padala prije 2008., dok je u krizi neprekidno rasla.

Tablica 1.

Stope zaposlenosti i nezaposlenosti, (u %)

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Stopa zaposlenosti	42,6	41,8	43,3	43,1	43,5	43,3	43,6	44,2	44,5	43,3	41,1	39,5	38,1
Stopa nezaposlenosti	16,1	15,8	14,8	14,3	13,8	12,7	11,2	9,6	8,4	9,1	11,8	13,5	15,8

Izvor: Bilten Hrvatske narodne banke (Ekonomski indikatori). Definicije stopa zaposlenosti i nezaposlenosti prema Međunarodnoj organizaciji rada (MOR): stanovništvo starije od 15 godina.

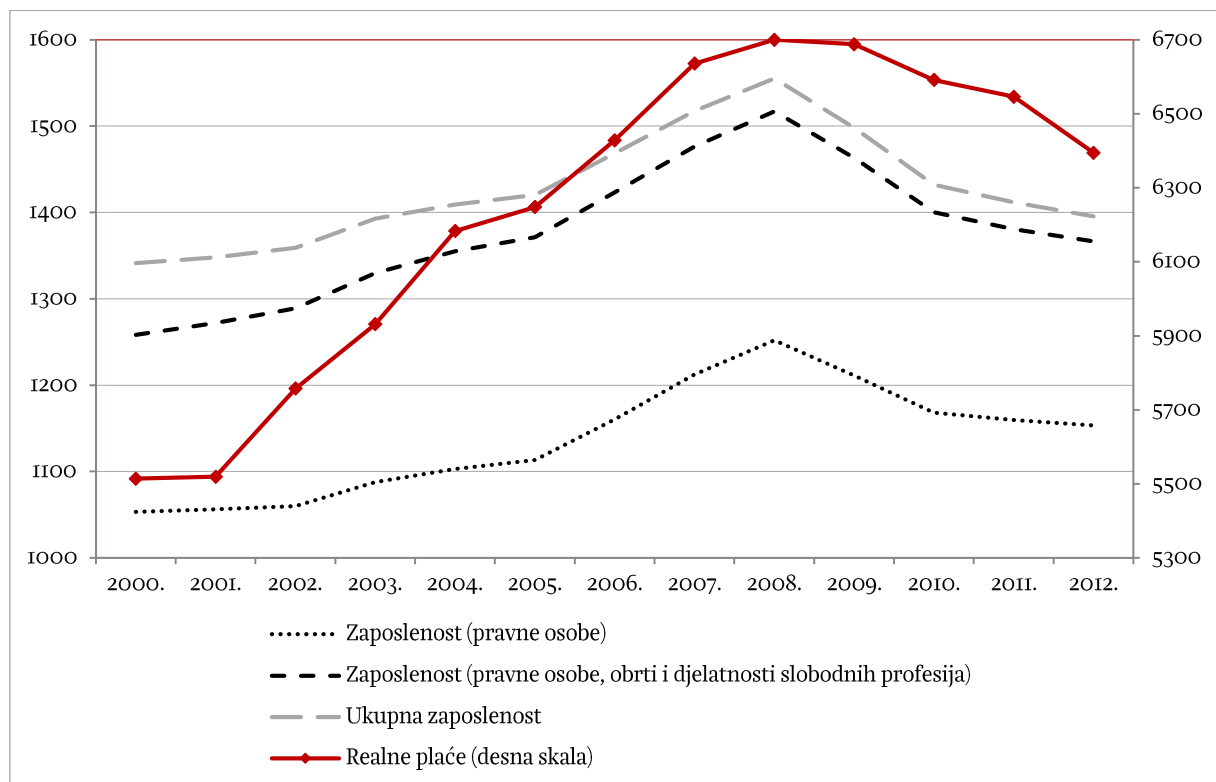
¹ Izvor: HNB (2000.-12.) - Ekonomski indikatori.

Grafikon 1 prikazuje agregatna kretanja zaposlenosti (broj zaposlenih) i realnih bruto plaća (izraženih u cijenama 2005.). Tri su pokazatelja zaposlenosti: 1) zaposleni u pravnim osobama koji predstavljaju najveći pojedinačni segment ukupne zaposlenosti; 2) zaposleni u pravnim osobama (prvi pokazatelj), uvećan za broj zaposlenih u obrtima i djelatnostima slobodnih profesija; i 3) ukupna zaposlenost – zaposleni u pravnim osobama, obrtima i slobodnim zanimanjima (drugi pokazatelj) i zaposleni osiguranici poljoprivrednici.² Sva tri pokazatelja zaposlenosti dosegla su najvišu vrijednost 2008. U razdoblju od 2000. do 2008. zaposlenost u pravnim osobama narasla je za gotovo 19%, nakon čega je uslijedio pad od gotovo 8% tijekom krize. Zaposlenost u obrtima i slobodnim zanimanjima rasla je za nešto više od 29% prije krize, ali je i pad u krizi bio izraženiji i iznosio je malo manje od 20%. Za razliku od ovih dviju skupina zaposlenika, broj zaposlenih osiguranika poljoprivrednika smanjivao se tijekom čitava promatrana razdoblja: za oko 52% prije krize i dodatnih 24% nakon 2008. Prosječna realna bruto plaća u pravnim osobama kontinuirano je rasla prije krize, dosegavši vrhunac 2008., pri čemu je ukupni porast iznosio skoro 22%. U krizi je nastupio pad u iznosu od gotovo 5%.

Ukoliko se promatra samo zaposlenost u pravnim osobama i uspoređi s kretanjima realnih plaća, obje varijable su 2012. (1 153 tisuće zaposlenih s prosječnom realnom bruto plaćom od 6 395 kuna) bile malo ispod njihove vrijednosti 2006. (1 160 tisuća zaposlenih i prosječna plaća u iznosu od 6 428 kuna). Iako je relativno smanjenje zaposlenosti bilo snažnije nego smanjenje realnih plaća (opisano negativnom stopom rasta), porast zaposlenosti između 2006. i 2008. također je bio snažniji nego kod plaća. Međutim, prilagodba u krizi za ovaj najveći pojedinačni segment zaposlenika bila je izraženija na strani smanjenja zaposlenosti tijekom prve dvije godine krize (kao i u drugim zemljama Istočne Europe, prema Cho i Newhouse, 2013), dok su plaće padale brže u 2012. (2011. je intenzitet prilagodbe bio otprilike isti).

Grafikon 1.

Realne (bruto) plaće u pravnim osobama (desna skala, u kunama) i zaposlenost (lijeva skala, broj zaposlenih u tisućama)

Izvor: DZS, realne plaće u cijenama iz 2005.

² Metodologija i definicije dostupni su u publikacijama Državnog zavoda za statistiku (DZS): Statistički ljetopis Republike Hrvatske (poglavlja 6 i 7).

SEKTORSKA KRETANJA ZAPOSLENOSTI I REALNIH PLAĆA U PRAVNIM OSOBAMA

Ovaj dio prikazuje podatke o sektorskim kretanjima realnih bruto plaća i zaposlenosti (broja zaposlenih) u pravnim osobama od 2000. do 2012.³ Tablica 2 prikazuje rast zaposlenosti i realnih plaća 1) od 2000. do 2008.; 2) od 2008. do 2012.; i 3) za čitavo razdoblje od 2000. do 2012., za 19 područja gospodarskih djelatnosti.

Tablica 2.

Sektorska kretanja zaposlenosti i realnih bruto plaća u pravnim osobama, u %

Promjena u razdoblju:	Zaposlenost			Realne plaće		
	1	2	3	4	5	6
	2008/00.	2012/08.	2012/00.	2008/00.	2012/08.	2012/00.
Sektori (područja):						
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	-12,3	-4,1	-15,9	20,7	-3,2	16,8
B Rudarstvo i vađenje	8,1	-36,8	-31,7	55,3	-10,4	39,2
C Prerađivačka industrija	-0,3	-16,7	-16,9	27,3	-4,9	21,0
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	-7,4	-1,9	-9,2	26,0	0,0	26,0
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	31,3	3,8	36,2	21,2	-6,7	13,1
F Građevinarstvo	65,4	-27,4	20,0	38,5	-10,1	24,4
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	45,7	-16,6	21,5	31,9	-5,7	24,5
H Prijevoz i skladištenje	2,2	-8,6	-6,6	36,3	-4,9	29,6
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripremanja i usluživanja hrane	21,7	-1,6	19,8	28,2	-4,3	22,7
J Informacije i komunikacije	19,9	4,0	24,7	15,5	0,1	15,6
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	25,6	1,4	27,3	15,3	-1,1	14,1
L Poslovanje nekretninama	125,7	20,4	171,8	12,7	-5,6	6,4
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	54,9	-2,5	51,0	50,4	-11,2	33,6
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	105,8	13,6	133,8	-3,9	-14,0	-17,3
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	-12,9	-0,2	-13,1	2,7	-4,7	-2,2
P Obrazovanje	21,8	7,5	30,9	14,8	-3,5	10,8
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	13,2	6,9	21,0	8,7	-6,8	1,3
R Umjetnost, zabava i rekreacija	75,6	6,3	86,6	22,2	-8,9	11,3
S Ostale uslužne djelatnosti	46,1	1,2	47,8	20,2	-4,7	14,6
Ukupno gospodarstvo	18,9	-7,9	9,5	21,5	-4,6	16,0
Deskriptivna statistika:						
Minimum	-12,9	-36,8	-31,7	-3,9	-14,0	-17,3
Maksimum	125,7	20,4	171,8	55,3	0,1	39,2
Prosjek	33,2	-2,7	31,5	23,3	-5,8	16,1

Izvor: Izračuni autora na temelju podataka DSZ-a

U razdoblju prije krize, većina gospodarskih djelatnosti bilježila je povećanje zaposlenosti, pri čemu je najveći porast zabilježen u područjima: L Poslovanje nekretninama; N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti; te u području R Umjetnost, zabava i rekreacija. Može se primijetiti da je u nekim

³ Klasifikacija gospodarskih aktivnosti promijenjena je iz NKD2002 na NKD2007 tijekom promatranog razdoblja. Zbog toga je na razini područja moguće prezentirati samo podatke o zaposlenosti i realnim bruto plaćama u pravnim osobama, jer ih je DZS naknadno izračunao (re-klasificirao) unatrag do 2000. po novoj metodologiji.

djelatnostima došlo do pada broja zaposlenih tijekom dobrih vremena prije krize, s najsnažnijim smanjenjem zaposlenosti u područjima: O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje; A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; i D Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija. Rast zaposlenosti (u pravnim osobama) u ukupnom gospodarstvu tijekom razdoblja prije krize iznosio je gotovo 19%.

S druge strane, realne su plaće rasle prije krize u svim ekonomskim aktivnostima, osim u području N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, gdje je zabilježen lagani pad. Upravo je u tom području zabilježen drugi najveći porast zaposlenosti. Najviši porast realnih plaća zabilježen je u područjima: B Rudarstvo i vađenje (relativno maleno područje gospodarske aktivnosti prema broju zaposlenih); M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti; te F Građevinarstvo. Rast realnih plaća prije krize u čitavom gospodarstvu iznosio je otprilike 22%.

Tijekom krize zaposlenost se smanjila u 10 od 19 područja gospodarskih aktivnosti, uz najveći pad u: B Rudarstvo i vađenje; F Građevinarstvo; i C Prerađivačka industrija. Zanimljivo je da je zaposlenost u tri područja s najvećim rastom prije krize značajno porasla i u krizi. Ukupna zaposlenost (u pravnim osobama) smanjena je tijekom krize za gotovo 8%.

S druge strane, realne plaće su smanjene u 17 od 19 područja gospodarske djelatnosti nakon 2008. i pad za čitavo gospodarstvo je iznosio gotovo 5%. Primjetna je poprilična heterogenost u sektorskim kretanjima zaposlenosti i plaća tijekom krize, s obzirom na činjenicu da sve djelatnosti nisu bile jednako izložene negativnim ekonomskim šokovima i/ili su imale dosta različite načine prilagodbe. Na primjer, dok je u području N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti zabilježen drugi najveći porast zaposlenosti i najveći pad plaća tijekom krize, područja djelatnosti s dva najveća zabilježena pada zaposlenosti u krizi bilježe i relativno veliko smanjenje realnih plaća (područja B Rudarstvo i vađenje i F Građevinarstvo).

OBILJEŽJA ZAPOSLENOSTI

Tablica 3 sadrži podatke o kretanju niza karakteristika zaposlenosti u pravnim osobama, za razdoblje od 2000. do 2012. Prikaz je ograničen na pravne osobe budući da su podaci dostupni samo za taj segment zaposlenosti. Prvi dio tablice 3 prikazuje broj zaposlenih prema oblicima vlasništva: državno, privatno i mješovito vlasništvo (te zadružno vlasništvo koje je zanemariv segment prema broju zaposlenih). Ovi podaci nisu prikazani u udjelima kao većina drugih pokazatelja, budući da je posebno zanimljivo vidjeti je li se – posebno u krizi – broj zaposlenih povećavao ili smanjivao u pravnim subjektima određenog tipa vlasništva. Vidljivo je da je privatni sektor najviše doprinosa povećanju zaposlenosti prije krize. Iako to djelomice može biti i rezultat procesa privatizacije, broj radnih mjesta u subjektima u privatnom vlasništvu povećan je za mnogo veći iznos od apsolutnog iznosa neto gubitka radnih mjesta u ostalim pravnim subjektima. Istovremeno je značajno smanjen broj zaposlenih u pravnim osobama u mješovitom vlasništvu, dok je u javnom sektoru (subjektima u državnom vlasništvu) broj lagano porastao.⁴ Međutim, dok je blago povećanje zaposlenosti u javnom sektoru nastavljeno i tijekom krize, određeni broj radnih mjesta u privatnom sektoru je izgubljen (broj zaposlenih pao je s 689 tisuća u 2008. na 645 u 2012.), a opadanje broja zaposlenih u subjektima u mješovitom vlasništvu je nastavljeno i ubrzano.

⁴ Ponovo, privatizacija poduzeća u državnom vlasništvu trebala bi imati negativan parcijalni učinak na broj zaposlenih u javnom sektoru. Ona, međutim, može povećati broj zaposlenih u subjektima u privatnom i/ili mješovitom vlasništvu, ovisno o tome je li poduzeće privatizirano u cijelosti. Nadalje, mogući su slučajevi u kojima država kao suvlasnik (mješovito vlasništvo) odluči prodati svoj (preostali) udio, što predstavlja daljnju privatizaciju poduzeća u mješovitom vlasništvu. To bi vodilo do povećanja zaposlenosti u privatnom sektoru i do smanjenja broja radnih mjesta u subjektima u mješovitom vlasništvu.

Udio zaposlenica je lagano opadao u početku promatranoga razdoblja, te je počeo rasti nakon 2004. Tijekom krize, porast udjela žena u zaposlenosti je ubrzan, te je dosegno najvišu vrijednost 2012., kada je iznosio gotovo 47%. Ovo upućuje na zaključak da su muški zaposlenici bili jače pogođeni krizom nego žene.

Što se tiče zaposlenosti prema dobnim skupinama, udjeli za tri skupine su bili otprilike konstantni prije krize, ali je nakon 2008., udio mlađih zaposlenika (mlađih od 25 godina) smanjen s 7,2% u 2008. na samo 4,4% u 2012., što predstavlja najnižu vrijednost tijekom promatranoga razdoblja. Paralelno je – nakon 2008. – došlo do blagog porasta udjela zaposlenika između 25 i 59 godina starosti, te izraženijeg porasta udjela zaposlenika starih 60 ili više godina.

Iz podataka o udjelima u zaposlenosti prema razini stručnog obrazovanja, vidljiv je jasan trend stalnog smanjenja udjela zaposlenika s relativno nižim obrazovanjem (niže obrazovanje, visokokvalificirani, kvalificirani, polukvalificirani i nekvalificiranih zaposlenici) tijekom čitava razdoblja. Upravo suprotna kretanja vidljiva su za udjele radnika sa srednjom školom i višim stupnjevima obrazovanja.

Sljedeća dva pokazatelja tiču se udjela radnika prema vrsti radnoga odnosa (zaposleni na određeno ili neodređeno vrijeme i pripravnici ili vježbenici) i prema vrsti radnoga vremena (puno, nepuno ili skraćeno radno vrijeme). Vidljivo je da su zaposlenici na neodređeno vrijeme dominantno zastupljeni tijekom čitava promatranoga razdoblja, ali je njihov udio obilježen laganim silaznim trendom prije krize, uz najniže vrijednosti u 2007. i 2008., nakon čega je uslijedio lagani porast tijekom prve dvije godine krize, te manji pad 2011. i 2012. Budući da je udio vježbenika bio više-manje konstantan (i malen), podaci o zaposlenosti na određeno vrijeme daju zrcalnu sliku podataka o zaposlenosti na neodređeno vrijeme., tj. njihov je udio dosegao vrhunac od više od 13% u 2007. Zanimljivo je da su zabilježeni snažniji godišnji porasti udjela zaposlenih na određeno vrijeme između 2000. i 2003., nego nakon promjena Zakona o radu u 2003., a kojima je umanjen indeks zakonske zaštite zaposlenja (*Employment Protection Legislation Index*) za radnike na određeno vrijeme, uvođenjem regulacije agencija za privremeno zapošljavanje (Matković i Biondić, 2003).

Udio zaposlenih u punom radnom vremenu bio je uglavnom konstantan prije krize i prelazio je vrijednost od 98% u svakoj od tih godina. Tijekom krize se, međutim, blago, ali neprekidno smanjivao – s 98,2% u 2008. na 97,1% u 2012. Dok je udio zaposlenih sa skraćenim radnim vremenom ostao uglavnom nepromijenjen (i malen) nakon 2002., udio zaposlenih s nepunim radnim vremenom porastao je s 1,2% u 2000. na 2,7% na kraju promatranoga razdoblja. Dakle, premda i dalje vrlo mali, on je više nego udvostručen, uglavnom za vrijeme krize.

Posljednji dio tablice 3 prikazuje podatke o satima rada. Podaci su dostupni samo za razdoblje do 2011. i ne pokazuju neki jači, bilo pozitivni ili negativni trend, niti ukupno, niti u razdobljima prije ili za vrijeme krize. Primjetno je blago smanjenje ukupnoga broja sati i izvršenih sati rada u krizi, ali ove brojke su se djelomično smanjivale i prije krize, tj. ne radi se o pojavi specifičnoj za krizno razdoblje. Jedini izuzetak u ovom smislu je broj prekovremenih sati po zaposleniku koji je dosegao najviše vrijednosti u razdoblju između 2006. i 2008., nakon čega dolazi do značajnoga pada.

Tablica 3.

Karakteristike zaposlenosti u pravnim osobama, 2000-2012.

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
<i>Zaposlenost prema oblicima vlasništva (u tisućama)</i>													
Privatno	339	407	444	482	533	548	592	652	689	675	651	639	645
Državno	391	456	436	425	419	402	420	412	422	427	426	427	435
Mješovito	204	183	169	166	140	146	129	129	124	112	86	81	66
Zadružno	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	2
<i>Zaposlenost prema spolu (u %)</i>													
Žene	45,5	45,3	44,9	44,7	44,7	45,0	45,0	45,1	45,2	45,6	46,3	46,6	46,9
<i>Zaposlenost prema starosti (u %)</i>													
Mlađi od 25	7,0	6,7	6,8	6,9	6,8	6,5	6,7	6,9	7,2	6,5	5,3	4,9	4,4
25-59	91,5	91,6	91,4	91,2	91,2	91,5	91,1	90,5	90,1	90,2	90,9	91,2	91,2
60 i stariji	1,5	1,7	1,8	1,9	1,9	2,1	2,2	2,5	2,7	3,2	3,7	3,9	4,4
<i>Zaposlenost prema razini stručnog obrazovanja^a (u %)</i>													
Više (VŠS, VSS i više)	22,2	23,0	23,3	23,5	23,5	24,1	24,4	24,6	24,9	25,7	27,2	28,1	29,0
Srednje	36,7	38,0	39,3	40,9	43,4	44,0	44,9	46,0	47,2	48,0	48,0	48,4	48,7
Niže (svi ostali: niže obrazovanje, VKV, KV, PKV i NKV)	41,1	39,0	37,4	35,6	33,1	31,8	30,6	29,3	27,9	26,3	24,9	23,5	22,3
<i>Zaposlenost prema vrsti radnog odnosa (u %)</i>													
Zaposleni na neodređeno vrijeme	91,6	90,1	88,7	87,1	86,9	87,2	86,4	85,9	85,9	87,3	87,9	87,4	86,8
Zaposleni na određeno vrijeme	7,6	9,2	10,5	12,1	12,2	12,1	12,8	13,4	13,2	12,0	11,4	11,9	12,5
Pripravnici i vježbenici	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8	0,7	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7
<i>Zaposlenost prema vrsti radnog vremena^a (u %)</i>													
Puno radno vrijeme	98,3	98,2	98,4	98,3	98,3	98,2	98,2	98,1	98,2	98,0	97,7	97,5	97,1
Nepuno radno vrijeme	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4	1,5	1,6	1,7	1,6	1,8	2,1	2,3	2,7
Skraćeno radno vrijeme	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
<i>Sati rada^a, godišnji prosjek</i>													
Ukupan broj sati po zaposlenom	2116	2104	2091	2087	2096	2080	2079	2081	2089	2075	2073	2064	
Izvršeni sati rada	1719	1720	1708	1718	1727	1712	1701	1688	1696	1687	1694	1689	
Neizvršeni sati rada – plaćeni u pravnoj osobi	277	271	274	273	269	262	264	275	269	275	270	269	
Neizvršeni sati rada – plaćeni izvan pravne osobe	97	88	79	66	69	75	80	84	91	88	88	84	
Neplaćeni sati rada	2	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	1	
Prekovremeni sati rada	21	24	28	29	29	29	32	33	32	24	20	21	

^aDefinicije su dostupne u publikaciji DZS-a Statistički ljetopis Republike Hrvatske – poglavlje 6.

Izvor: DZS i izračuni autora na temelju podataka DZS-a

DODATNE SPOZNAJE IZ JEDNOSTAVNIH REGRESIJA I ZAKLJUČCI

Daljnja analiza uključivala je provođenje niza jednostavnih regresija, korištenjem sektorskih podataka na razini 74 odjeljka gospodarskih aktivnosti u razdoblju od 2009. do 2012., s ciljem otkrivanja potencijalno signifikantnih parcijalnih korelacija između raznih varijabli. Zavisne varijable u regresijama su rast realnih bruto plaća i promjene udjela u zaposlenosti prema vlasništvu, spolu, starosti, obrazovanju, vrsti radnog odnosa i vrsti radnog vremena. Skup nezavisnih varijabli se razlikuje za različite zavisne varijable, ali uvijek uključuje rast sektorske zaposlenosti i udjele zaposlenosti prema obliku vlasništva. Ovdje se ne ulazi u detalje, nego se samo izlažu zaključci iz rezultata regresija koje pokazuju statistički značajne koeficijente parcijalne korelacije među raznim varijablama, te ranije prikazane deskriptivne analize.

ZAPOSLENOST PREMA VRSTI VLASNIŠTVA

Tijekom krize, radna mjesta su izgubljena u privatnom sektoru i u subjektima u mješovitom vlasništvu, dok je broj zaposlenih u javnom sektoru (subjektima u državnom vlasništvu) blago porastao. Privatni sektor je dinamičniji segment tržišta rada, budući da udio zaposlenih u privatnom sektoru raste (tj. pada) u gospodarskim aktivnostima s pozitivnim (tj. negativnim) rastom zaposlenosti.

SEKTORSKI RAST REALNIH PLAĆA

Rast prosječne plaće u gospodarstvu pozitivno i signifikantno utječe na rast sektorskih plaća, što pokazuje važnost širih makroekonomskih kretanja za sektorsku dinamiku plaća dokumentiranu i u ranijim istraživanjima (Vukšić, 2012). Porast plaća je nadalje pozitivno i statistički značajno koreliran s porastom zaposlenosti. Rast plaća tijekom krize negativno je povezan s udjelom zaposlenih u privatnom sektoru, a pozitivno s udjelom zaposlenika u subjektima u mješovitom vlasništvu. Rezultati za javni sektor su slični onima za privatni, ali je povezanost slabija i statistički manje uvjerljiva.

UDIO ŽENA U ZAPOSLENOSTI

Postoji pozitivna korelacija između udjela žena u zaposlenosti i sektorskog porasta zaposlenosti što upućuje na zaključak da su gospodarske aktivnosti s komparativno visokim udjelom zaposlenica bilježile manje rezova zaposlenosti, ili više stope porasta broja zaposlenih. Promjene u udjelu žena u zaposlenosti, s druge strane, nisu signifikantno povezane s promjenom ukupnog broja zaposlenih u sektorima, ali je porast udjela žena bio snažniji u ekonomskim aktivnostima s komparativno višim udjelom zaposlenih u javnom sektoru.

ZAPOSLENOST PREMA STAROSTI

Agregatni podaci o zaposlenosti prema dobnim skupinama pokazuju opadajući udio mlađih radnika (mlađih od 25 godina) tijekom krize. To može biti rezultat maloga broja novih radnih mjesta i činjenice da postojeći zaposlenici vremenom prelaze u starije dobne skupine. Promjene u udjelu zaposlenika između 25 i 59 godina starosti su negativno povezane s porastom sektorske zaposlenosti, dok se obrnuti učinak može opaziti kod drugih dviju dobnih skupina. Također, promjena udjela mlađih zaposlenika je pozitivno (tj. negativno) povezana s udjelom zaposlenih u privatnom (tj. javnom) sektoru, a suprotan rezultat vrijedi za radnike stare 60 ili više godina.

ZAPOSLENOST PREMA STUPNJU OBRAZOVANJA

Zaposlenici s komparativno nižim stupnjem obrazovanja su u posebno teškom položaju na tržištu rada. Kod njihova padajućega udjela u ukupnoj zaposlenosti radi se o dugoročnijem trendu koji nije specifičan za krizu. Odgovarajući udjeli zaposlenih sa srednjim i višim stupnjevima obrazovanja pokazuju suprotan trend. Djelatnosti s većim udjelima zaposlenih s višim obrazovanjem bilježe manje smanjenje, tj. veći porast zaposlenosti. Rezultati regresijske analize impliciraju da su zaposlenici s višim obrazovanjem snažnije zastupljeni među novozaposlenima nego među postojećim radnicima u sektorima s rastućom zaposlenosti,

ali i među onima koji odlaze (ili su otpušteni) u djelatnostima koje bilježe smanjenje broja radnih mjesta. Suprotno vrijedi za zaposlenike s nižim i srednjim obrazovanjem. Rezultati također pokazuju da državno vlasništvo može biti povezano s višim stupnjem zaštite za skupinu zaposlenika s nižim obrazovanjem.

ZAPOSLENOST PREMA VRSTI RADNOG ODNOSA (NA ODREĐENO I NEODREĐENO VRIJEME)

Pozitivna i signifikantna korelacija između sektorskog porasta zaposlenosti i promjena udjela zaposlenika na određeno vrijeme vidljiva je u velikoj većini različitih regresijskih pristupa. To navodi na zaključak da su u djelatnostima s rastućom zaposlenošću ovi zaposlenici zastupljeni u većoj mjeri među novozaposlenima nego među postojećim zaposlenicima. Obratno, u djelatnostima s padajućom zaposlenošću, ovaj segment zaposlenika je izložen iznadproporcionalnoj vjerojatnosti gubitka radnog mjesta (zbog otkaza ili uslijed ne dobivanja novog ugovora), odlaska iz drugih razloga, ili postaju zaposleni na neodređeno (što se ne čini vrlo vjerojatnim u krizi). U djelatnostima s većim udjelom mlađih zaposlenika dolazi do snažnijeg rasta udjela zaposlenih na određeno. Rezultati regresija s obzirom na oblike vlasništva jasno pokazuju da je komparativno veći udio zaposlenih u privatnom sektoru uvijek povezan sa snažnijim porastima udjela radnika na određeno. Ovo ukazuje da je rastući značaj ovog fleksibilnijeg oblika zaposlenosti (tijekom zadnje dvije godine krize) snažniji u dinamičnijem segmentu tržišta rada, tj. privatnom sektoru.

ZAPOSLENOST PREMA VRSTI RADNOG VREMENA

Udio zaposlenih s nepunim radnim vremenom, iako još uvijek nizak, značajno je porastao tijekom krize. Rezultati regresija pokazuju da postoji iznadproporcionalan udio zaposlenih s nepunim radnim vremenom među novozaposlenima (u odnosu na postojeći udio), u sektorima u kojima zaposlenost raste. Obratno, u sektorima s padajućom zaposlenošću, zaposleni s nepunim radnim vremenom su izloženi iznadproporcionalnoj vjerojatnosti gubitka radnog mjesta ili odlaska iz drugih razloga (ili postaju zaposleni s punim radnim vremenom, što se ne čini vrlo vjerojatnim u vrijeme krize). Ovo upućuje na rastuću važnost ovog fleksibilnijeg oblika zaposlenosti tijekom krize, a koja je izraženija u djelatnostima s komparativno velikim udjelima zaposlenih žena, zaposlenika s višim obrazovanjem i zaposlenih na određeno vrijeme.

SAŽETAK ZAKLJUČAKA I KOMENTARI

Glavni zaključci analize se mogu sažeti na sljedeći način:

- Primarni (agregatni) način prilagodbe u krizi bio je smanjenje broja zaposlenih, iako je intenzitet pada realnih plaća bio snažniji nego kod zaposlenosti u zadnjoj promatranoj godini, tj. 2012. Postoje, međutim, značajne razlike u načinu prilagodbe u različitim gospodarskim djelatnostima.
- Tijekom krize izgubljena su radna mjesta u dinamičnijem, privatnom sektoru, dok je zaposlenost u javnom sektoru (subjektima u državnom vlasništvu) lagano porasla. Broj radnih mjesta smanjivao se i u subjektima u mješovitom vlasništvu, ali je tu u pitanju nastavak dugoročnijeg trenda.
- Gospodarske djelatnosti s višim udjelom žena u zaposlenosti bile su izložene manjem smanjenju broja zaposlenih i agregatni udio žena u ukupnom broju zaposlenih porastao je u krizi. Njihov udio brže je rastao u djelatnostima s višim udjelom zaposlenih u javnom sektoru.
- Udio mlađih zaposlenika u krizi se smanjuje.
- Zaposlenici s nižim stupnjem obrazovanja su u posebno teškom položaju na tržištu rada, pri čemu je riječ o dugoročnijem trendu koji nije specifičan za krizu. Postoje indikacije da ova skupina zaposlenika uživa veći stupanj zaštite u javnom nego u privatnom sektoru.
- Analize pokazuju rastući značaj fleksibilnijih oblika zapošljavanja: Udio zaposlenih na određeno vrijeme rastao je tijekom zadnje dvije promatrane godine, posebno u djelatnostima s višim udjelima zaposlenika privatnog sektora i mlađih radnika. Također, udio zaposlenih s nepunim radnim vremenom povećan je tijekom krize, posebno u djelatnostima s komparativno visokim udjelom zaposlenih žena, radnika s višim obrazovanjem i zaposlenih na određeno vrijeme.
- Sati rada ne pokazuju neki snažan trend koji bi bio specifičan za krizu, osim padajućeg broja prekovremenih sati po zaposlenom.

Činjenica da je intenzitet prilagodbe u krizi bio snažniji na strani smanjenja zaposlenosti nego na strani plaća (posebno tijekom prve dvije godine krize), implicira da su troškovi krize neravnomjerno raspodijeljeni među zaposlenicima u smislu da su neki u potpunosti ostali bez dohotka od rada. Time aspekti socijalnog sustava koji se tiču pomoći nezaposlenima dolaze u fokus interesa, tj. mjere kojima bi se trebale ublažiti negativne posljedice potpunog ili značajnog gubitka dohotka (vidjeti Khanna i dr., 2010). U kontekstu koncentracije socijalnih posljedica na otpuštene radnike, Matković i dr. (2010) navode da ona povećava opću razinu nesigurnosti i da je alternativa ravnomjernija raspodjela rizika, npr. kroz socijalni pakt o plaćama ili mjere efikasnije raspodjele radnih sati.

Međutim, čak i kada su plaće nefleksibilne, država može koristiti fiskalne instrumente s ciljem općenitog smanjenja troškova rada, mijenjajući strukturu proračunskih prihoda i smanjujući porezno opterećenje rada (uključujući i doprinose). To bi moglo imati pozitivne učinke na potražnju za radom i olakšalo bi poslodavcima zadržavanje većeg broja zaposlenika u aktualnoj krizi. Nažalost, jedina mjera u ovom smjeru (smanjenje doprinosa za zdravstveno osiguranje koje plaća poslodavac, za 2 postotna boda, iz svibnja 2012.), pokazala se samo privremenom.

Rezultati pokazuju da se situacija za mlade radnike značajno pogoršala tijekom krize, što zahtijeva aktivnu ulogu nositelja politike da pronađu ciljne mjere koje bi olakšale zapošljavanje ove skupine, i/ili bi ih potaklo na daljnje obrazovanje. Takva bi mjera donijela olakšanje na strani ponude rada i povećala šanse zapošljavanja mladih u budućnosti, budući da je vidljiv trend jače potražnje za zaposlenicima s višim stupnjem obrazovanja (ovo također predstavlja argument za snažnije poticanje obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja).

LITERATURA

- Cho, Y. i Newhouse, D., 2013. How Did the Great Recession Affect Different Types of Workers? Evidence from 17 Middle-Income Countries. *World Development*, 41(C), str. 31-50.
- DZS, 2001-13. *Statistički ljetopis Republike Hrvatske*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- HNB, 2000-12. *Bilteni Hrvatske narodne banke*. Zagreb: Hrvatska narodna banka.
- Khanna, G., Newhouse, D. and Paci, P., 2010. Fewer Jobs or Smaller Paychecks? Labor Market Impacts of the Recent Crisis in Middle-Income Countries. *Economic Premise*, br. 11. Washington: The World Bank.
- Matković, T. i Biondić, I., 2003. Reforma Zakona o radu i promjena indeksa zakonske zaštite zaposlenja. *Financijska teorija i praksa*, 27(4), str. 515-528.
- Matković, T., Arandarenko, M. i Šošić, V., 2010. *Utjecaj ekonomske krize na tržište rada*. Zagreb: UNDP.
- Vukšić, G., 2012. Sectoral wage dynamics and intersectoral linkages in Croatia in the context of export competitiveness. *The WIIW Balkan Observatory Working Papers*, No. 99.